

Т.І.Головачук, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ПІДХОДУ ПРИ ЧИТАННІ ЛЕКЦІЙ

У статті розглядаються інноваційні технології проведення навчальних занять у вищому навчальному закладі. Приділяється увага розробці сучасної лекції у контексті новітніх методик викладання.

The article deals with innovational technologies of practical studies in a higher educational establishment. Special attention is paid to elaboration of modern lectures in the context of new methods.

Реалізація завдань удосконалення освіти у вищому навчальному закладі потребує впровадження інтерактивних методів навчання на всіх етапах навчального процесу.

Основним видом навчальної роботи у ВНЗ є лекція, яка створює фундаментальну базу знань студентів з кожної дисципліни, що передбачена навчальним планом.

Інтерактивна лекція. Сучасний рівень підготовки студентів орієнтує викладача на перехід від педагогічного традиціоналізму до впровадження нових форм і методів проведення лекційного заняття. З цією метою доцільно запровадити читання інтерактивної лекції замість традиційної, яка, як правило, має суто інформаційний характер і побудована переважно на творчій активності викладача, а не студента. Інтерактивна лекція дозволяє поєднати керуючу роль викладача з високою активністю студентів на основі використання сучасних інтерактивних технологій. Викладання програмного матеріалу здійснюється шляхом активізації знань студентів як ретроспективних, що побудовані на базі міжпредметних зв'язків, так і новостворених, які студент отримує під час лекції за допомогою викладача та самостійного мислення.

Слід звернути увагу на те, що не кожна лекція і не з кожного предмету може бути побудована як інтерактивна. Це вирішує лектор з урахуванням доцільності використання інтерактивних методів та інноваційних технологій навчання для викладання конкретного курсу та теми. Тому мотивація читання інтерактивної лекції повинна бути досить потужною та обґрунтованою.

Як будь-яка інша, інтерактивна лекція містить постановку навчальної мети, визначення актуальності теми, що вивчається, виклад навчального матеріалу за окремими питаннями, застосування міжпредметних зв'язків, визначення професійної

спрямованості, відповіді на запитання студентів, підведення підсумків і т. ін. На відміну від традиційної, інтерактивна лекція зводить до мінімуму монолог викладача, а надає перевагу діалогу лектора і студента, під час якого студенти поступово набувають необхідних знань. Інтерактивна лекція має не суто інформаційний характер, а здебільшого проблемний і пошуковий. При цьому змінюється роль викладача: він не тільки викладає матеріал, але створює систему нової інформації і знань студентів шляхом активізації самостійної роботи студентів. Лектор ставить проблему перед студентами і особисто допомагає їм самостійно працювати в напрямку її розв'язання, консультує в поетапному пошуку рішення.

Особливостями інтерактивної лекції є активізація мислення і поведінки студентів, яка має довготривалий характер протягом всього лекційного часу; самостійність навчання та прийняття рішень студентами; постійна взаємодія викладача і студентів. Перевагами інтерактивної лекції є можливість опрацювання великого масиву інформації, налагодження оперативного зворотного зв'язку зі студентами, інтенсифікації педагогічної праці, мобілізація мислення, знань та умінь студента, реалізація інтерактивних методів навчання, досягнення високих результатів навчальної діяльності.

Донесення програмного матеріалу до студентів здійснюється шляхом попереднього структурування матеріалу лекції та вибору найбільш доцільних методів його подання. Для цього використовують відповідні технології навчання як механізм реалізації певних методів навчання. Інноваційні технології побудовані на новітніх методах та засобах навчання, прийомах формування знань і навичок.

Інтерактивна лекція повинна бути побудована на основі комплексного застосування найбільш доцільних у кожному конкретному випадку інноваційних технологій. Серед них перевагу мають комп'ютерні технології, зокрема, гіпертекстові, навчальні модулі, ділові ігри, технології „кейс-стаді“, „урок-шоп“, тренінги, презентації. Від професіоналізму викладача залежить ефективність пристосування обраної технології або її елементів до певного етапу лекції.

Розробка інтерактивної лекції – досить складний і суперечливий процес, під час якого слід продумати не тільки логіку викладення

програмного матеріалу та його послідовність, але чітко визначити структуру лекції та відповідність методів і технологій навчання кожному рівню засвоєння знань студента. Враховуючи специфіку інтерактивної лекції, що побудована на активному самостійному здобутті знань студентами, необхідно застосовувати систему комплексної діагностики знань для визначення підсумків заняття.

Впровадження інтерактивних методів навчання в навчальний процес ВНЗ сприятимуть реалізації завдань сучасної освіти та входження в єдиний європейський освітнянський простір.

Лекція на основі мультимедійних технологій. Ефективність засвоєння курсу значно підвищується за рахунок впровадження мультимедійних технологій, можливості яких важко переоцінити. Інформаційні технології змінюють традиційні підходи до вирішення завдань навчання. Лекція на основі мультимедійних технологій має визначальні риси.

Інтенсифікація навчання. Використання інформаційної комп'ютерної технології не тільки дозволяє збільшити обсяг навчального матеріалу, урізноманітнює його структуру, знаходить нові форми його подання, скорочує час щодо наведення великого масиву інформації, але характеризується здібністю покращити якість засвоєння матеріалу лекції студентами і створення системи нових знань.

Активізація навчання. Головна рушійна сила – це самостійне здобуття знань студентами на лекції під керівництвом викладача. Сучасна технологія читання лекції здатна зламати стереотип, який глибоко засів у свідомості студента, що йому повинні “надати” готові знання, і замінити його на розуміння того, що від повинен “завойовувати” знання власними зусиллями.

Технологічність навчання. Завдяки використанню можливостей мультимедійних технологій здійснюється не тільки досягнення високої наочності лекції, але створюється принципово нове і своєрідне науково-дослідницьке середовище, яке сприяє розвитку творчих індивідуальних і колективних здібностей студентів, формуються навички ефективного спілкування, спрямованого на досягнення позитивного результату.

Організаційна сторона впровадження даної технології полягає в тому, що на початку курсу студент отримує електронну версію конспекту і на лекцію приходить з роздрукованою наступною лекцією. При такому підході він має можливість раніше

опрацювати матеріал лекції, визначити незрозумілі моменти та уточнити їх під час лекції. На самій лекції він звільнюється від трудомісткого та стомлюючого процесу конспектування і може зосередитись на суті навчального матеріалу.

Для реалізації даного методу читання лекції на першому етапі необхідно укомплектування аудиторії необхідними технічними засобами: комп'ютером; мультимедійним проектором; інтерактивною дошкою (типу **SMART Board 680**).

Окрім того, така методика читання лекцій потребує серйозної розробки принципово нових навчально-методичних матеріалів:

- Ї мультимедійного підручника;
- Ї електронного конспекту лекцій;
- Ї презентаційної версії курсу в форматі **Power Point**.

Основна частина мультимедійного підручника може бути подана також у вигляді твердої копії.

Засоби інтерактивної дошки дозволяють накопичувати великий обсяг інформації та оперативно користуватися нею. Технологій лекції з використанням інтерактивної дошки дозволяє студенту "увімкнути" всі канали сприйняття інформації. На екрані послідовно висвітлюється базова ситуація та її розвиток. Ключові моменти підкреслюються, виділяються кольором, пояснювальним текстом, звуковими ефектами. Механізми процесів пояснюються засобами анімації та демонстрацією вмонтованих цифрових відеозйомок. Засоби дошки дозволяють у доступній формі підкреслити найбільш значущі моменти лекції. Все це повинно сприяти кращому засвоєнню матеріалу, механізмів протікання процесів і методів їх подання. Зовсім нові можливості відкриваються при вивченні складних конструкцій та процесів. Переваги традиційної лекції (подання матеріалу викладачем, розстановка акцентів, постановка завдання, послідовний розвиток складної системи від елементарного об'єкта і т. ін.) у віртуальній лекції навіть підсилюються.

Потужним інструментом пояснення взаємозв'язків у складних системах є анімація, де слова викладача синхронно супроводжуються на екрані рухом потоків інформації, переносом окремих компонентів, їх перетворення. Складні схеми наводяться у розвитку з поступовим ускладненням ілюстрацій. Такий підхід дозволяє наблизити схему до фактичної реальності, що є суттєвим для кращого розуміння навчального матеріалу студентами.

Організація навчання на інноваційній основі потребує наступного:

1. Отримання електронної версії курсу на кафедрі, на інформаційно-консультативному сайті кафедри або безпосередньо у викладача. Для цього можливе тиражування повного курсу лекцій на компакт-дисках.

2. Наявність аудиторії, обладнаної відповідними технічними засобами для читання лекції за визначеною технологією. Це потребує переоснащення аудиторій та навчальних комп'ютерних класів ПЕОМ останніх поколінь, використання інноваційних програмних продуктів, що здатні ефективно реалізувати сучасні комп'ютерні технології.

3. Врахування зміни мотивації та вимог до лекції у студентів у зв'язку з наданням ним повного конспекту лекцій. Слід врахувати, що студенти перед лекцією вже вивчили або ознайомились з основними положеннями програмного матеріалу, тому викладач роз'яснює складні поняття, процеси, явища, деталізує наведений матеріал, насичує його прикладами і та ін.

4. Читання лекції здійснюється в діалоговому режимі, викладач залучає студентів до обговорення, максимально використовуючи знання попередніх тем курсу, інших предметів, загальноекономічні та наукові знання.

5. Доцільно використовувати різноманітні інтерактивні методи навчання для підтримання високого рівня уваги та активності студентів впродовж всього академічного часу лекції.

Досвід показує, що впровадження мультимедійних технологій в процес навчання є досить ефективним, але потребує вирішення великого обсягу завдань щодо розвитку матеріально-технічної бази, напрацюванню відповідного досвіду та методології викладання. Якість викладання значною мірою залежатиме від рівня підготовки викладача, опанування ним сучасною методикою викладання та володіння мультимедійними технологіями навчання.

Проблемна лекція. Сучасна лекція розширює рамки традиціоналізму і спонукає студентів здійснити перехід від прослуховування навчального матеріалу до активного його засвоєння.

Проблемна лекція ставить за мету розвинути творчі здібності студента, спрямувати його в напрямку здобуття нових знань через

власну ініціативу та активність у навчанні.

Прочитана проблемна лекція може бути з навчальної дисципліни та певної теми, яка має не суто інформаційний, а пошуковий характер. Особливістю такої лекції є те, що викладач визначає проблему, яка потребує дослідження та її вирішення на даній лекції. При цьому лектор не тільки ставить проблему, а організовує процес її розв'язання, активізує студентів, залучає їх до обговорення, висловлення думок і прийняття рішення. Читання проблемної лекції орієнтує викладача і студентів на спільну роботу у тандемі лектор – слухач, унаслідок якого останні здійснюють активні дії щодо здобуття знань. Інакше кажучи, студенти набувають знання через дію, активне мислення, спільну працю над розв'язанням поставленої проблеми. Викладач, з свого боку, спрямовує розумову діяльність студентів у заданому напрямку.

Проблемний виклад лекції змінює роль викладача і перетворює його з традиційного лектора, який бере на себе подання всієї системи знань з обраної теми, на викладача-консультанта, який консультує студентів щодо розв'язання визначеної проблеми.

Стиль викладання повинен бути партнерським, який передбачає співробітництво, співтворчість, ґрунтується на відносинах довіри між викладачем і студентом, їх спільній діяльності, професійному вдосконаленні обох сторін. При цьому створюються умови для ініціативи та саморозвитку студентів, які не тільки відображають набуті знання, але перетворюють їх на знаряддя для вирішення певної ситуації.

Методика підготовки та проведення проблемної лекції. Розробка проблемної лекції передбачає ретельний вибір теми, оскільки не кожна тема дисципліни може мати проблемний характер. Доцільно ретельно опрацювати теоретичний, практичний, ілюстративний та інший навчальний матеріал, структурувати його і визначити складові проблемного характеру.

Можна передбачити блокову структуру проблемної лекції та здійснити її розробку в такій її послідовності:

1. Проблемний блок – постановка проблеми. Викладач повинен досить чітко поставити проблему лекції, що слід розв'язати, і обґрунтувати необхідність її розв'язання.

Мета викладача – створити проблемну ситуацію. На цьому етапі викладач робить наголос на актуальності проблеми щодо нагальної потреби сучасного стану та перспектив розвитку суспільства та

людини, економіки.

Слід зорієнтувати студентів, що дана проблема потребує їх глибокого та всебічного осмислення та вивчення. Для того, щоб творча діяльність студентів була найбільш раціональною, лектор може поставити проміжні, більш деталізовані завдання, вирішення яких дає можливість студентам можливість реалізувати поставлену мету дослідження.

2. Інформаційний блок – надання системи інформації. Викладач орієнтує студентів щодо існуючого інструментарію, тобто того, що напрацьовано з даної проблеми з теоретичної точки зору, які знання вже набуті в ході розвитку світової чи вітчизняної науки, яка інформація існує і які джерела її містять. Лектор може надати готову інформацію у вигляді друкованих видань, статистичного матеріалу, законодавчо-нормативних актів та інше, яку студенти повинні опрацювати для створення необхідних знань з теми. Можна звернутись до ретроспективних знань студентів з інших предметів, або даного предмету, явищ та процесів суспільства, які студенти спостерігали протягом певного часу. Такі знання створюють підґрунтя для розробки визначеної проблеми під час обговорення на лекційному занятті. Доцільно передбачити запитання проблемного характеру, відповіді на які створюють систему вторинної інформації, що за допомогою викладача формується безпосередньо студентами.

3. Блок аналізу і синтезу – всебічне вивчення проблеми дослідження. На цьому етапі створюється наукове середовище, творчий мікроклімат для деталізованого обговорення окремих питань, вивчення положень і процесів, навіть проведення розрахунків.

Використовуючи весь доступний інструментарій, студенти проводять дослідження окремих складових та проблеми в цілому. Специфіка навчальної дисципліни диктує метод проведення дослідження – висловлювання ідей, їх оцінку та вибір; обговорення, обмін думками або дискусія; проведення розрахунків і обґрунтування висновків і т. ін. Внаслідок дослідження будь-яким методом студенти повинні надати варіанти розв'язання проблеми, підходи до вирішення ситуації, поради, рекомендації, розробити пропозиції. Викладач під час обговорення консультує студентів, активізує їх попередні знання та досвід, деталізує завдання, орієнтує щодо необхідної інформації, інструментарію та механізму

їх використання, сприяє обговоренню, допомагає в поетапному пошуку рішення, формулює остаточний висновок.

4. Підсумковий блок – оцінка результатів дослідження. На цьому етапі викладач підводить підсумки проведеного заняття, оцінює роботу студентів щодо розв'язання поставленої проблеми.

Детальний розбір проведеної роботи дозволяє викладачу вибрати найбільш раціональні ідеї та рішення, зробити наголос на сильних сторонах обговорення, позитивних результатах. Для того, щоб студенти зрозуміли головний зміст рішення, викладач повинен дати його узагальнення і обґрунтування основні положення.

Оцінити активність і результати роботи студентів, визначити наукові думки і підходи – це завдання лектора на завершальному етапі роботи.